

Voel je vrij

Zadie Smith

Voel je vrij

Essays

Vertaald door Lidwien Biekman, Nico Groen,
Paul van der Lecq en Tjadine Stheeman

2018 Prometheus Amsterdam

Voor Kit en Hal,
en voor Robert B. Silvers, in memoriam

Oorspronkelijke titel *Feel Free*

© 2018 Zadie Smith

© 2018 Nederlandse vertaling Uitgeverij Prometheus en Lidwien
Biekmann, Nico Groen, Paul van der Lecq en Tjadine Stheeman

Omslagontwerp CMRB

Foto auteur Dominique Nabokov

Opmaak binnenwerk ZetSpiegel, Best

www.uitgeverijprometheus.nl

ISBN 978 90 446 3614 7

‘Mensen kunnen wandelende slavenschepen zijn.’

– Zora Neale Hurston

‘De ogen zijn geen vensters. Het zijn zenuwimpulsen die door niemand worden gelezen, worden geteld, worden vertaald, worden bestudeerd. Je kunt zoeken wat je wilt, er is toch niemand thuis. De wereld zit in jou besloten en je bent er niet.’

– Daniel Kehlmann

Inhoud

Woord vooraf	9
IN DE WERELD	
North West London Blues	13
Klaagzang om de veranderde seizoenen	23
Omheiningen: een dagboek over de brexit	29
Over optimisme en vertwijfeling	43
IN HET PUBLIEK	
Generatie <i>Why?</i>	53
Het huis dat Hova heeft gebouwd	71
Broers zonder bloedband	80
Enkele opmerkingen over gelijkgestemdheid	104
Vensters op de wil: <i>Anomalisa</i>	120
Danslessen voor schrijvers	138
IN BEELD	
De middernachtelijke moord op Orson Welles	151
Vlammende Juno	160
'Gek noemen ze me': bij het kijken naar de foto's die Jerry Dantzig maakte van Billie Holiday	164
<i>Alte Frau</i> van Balthasar Denner	172
Mark Bradfords <i>Niagara</i>	180

Vogel van weinig woorden: narratieve raadsels in de schilderijen van Lynette Yiadom-Boakye	185
De uiteengevallen brokstukken van de kaart: over <i>Centrifuge</i> van Sarah Sze	199
Getting In and Out	210

IN DE BOEKENKAST

<i>Crash</i> van J.G. Ballard	225
<i>De boeddha van de buitenwijk</i> van Hanif Kureishi	233
Kanttekeningen bij <i>nw</i>	244
De recensies voor <i>Harper's Magazine</i>	247
De ik die ik niet ben	328

VOEL JE VRIJ

Life writing	345
De badkamer	348
Man versus lijk	359
Ontmoet Justin Bieber!	373
Liefde in de tuinen	385
De schaduw der ideeën	396
Find your beach	409
Vreugde	415

Woord van dank	423
Fotoverantwoording	425
Verantwoording	427
Namenregister	435

Woord vooraf

Ik zat een keer in Rome te eten met een paar oude vrienden en een van hen merkte op: ‘Wat je in de afgelopen vijftien jaar hebt geschreven is in feite één lang psychodrama.’ Iedereen moest lachen – ik ook – maar het stak ook een beetje en ik bleef er nog weken over doormalen. En nu breng ik het in dit voorwoord ter sprake. Het klopt dat ik al jaren graag hardop denk – en vaak bang was dat ik mezelf daarmee belachelijk maakte. Ik denk dat die angst voorkomt uit het feit dat ik niet heb doorgeleerd voor mijn manier van schrijven: ik ben geen filosoof of socioloog, geen echte literatuur- of filmdocent, geen politicoloog, professionele muziekcriticus of ervaren journalist. Ik geef les aan de universiteit, bij een masterprogramma kunst en cultuur, maar ik heb zelf geen master in die richting, en ben evenmin gepromoveerd. Mijn duidingen – als je ze zo kunt noemen – zijn eigenlijk altijd strikt persoonlijk. Zo ervaar ik het – jij ook? Die gedachte komt bij me op – bij jou ook? Essays over iemands persoonlijke belevingswereld hebben, per definitie, geen poot om op te staan. Het enige wat ze hebben is hun vrijheid. En daarmee geven ze ook de lezer ongekende vrijheid, want ik heb absoluut geen macht, geen enkel gezag over hem of haar. De lezer kan op elk moment mijn gevoelens van de hand wijzen en zeggen: ‘Nee, dat heb ik niet zo ervaren,’ of: ‘Goh, die gedachte is nog nooit bij me opgekomen!’

Voor mij bevindt schrijven zich op het snijpunt van drie onbestendige, onzekere componenten: taal, de wereld, het ik. De eerste zal ik nooit volledig doorgronden, de tweede kan ik alleen maar gedeeltelijk

kennen en de derde is een flexibele, geïmproviseerde reactie op de eerste twee. Mocht mijn literaire oeuvre inderdaad één groot psychodrama zijn, dan komt dat niet doordat ik 'zo diep ga', maar doordat het voor mij nooit vanzelfsprekend is hoeveel belang of gewicht ik precies aan de afzonderlijke componenten moet toekennen. Vanuit en naar dit 'ik' – waarvan de grenzen niet vastliggen, waarvan de taal nooit eenduidig is, waarvan de wereld in geen enkel opzicht 'vanzelfsprekend' is – probeer ik te schrijven. En ik hoop op lezers die zich, net als de schrijver, geregeld afvragen hoe vrij ze nou werkelijk zijn en die weten dat er voor lezen dezelfde vrijheden en voorwaarden gelden als voor schrijven.

Opmerking: ik ben me ervan bewust dat mijn ietwat ambivalente opvatting over het menselijke 'ik' uit de mode is geraakt. De essays die u voor u hebt, zijn geschreven in Engeland en Amerika tijdens de acht jaar dat Obama president was en zijn dus het product van een voorbije wereld. Inmiddels is het onmogelijk om nog ambivalent te staan tegenover datgene waar we ons nu mee geconfronteerd zien, aan welke kant van de Atlantische Oceaan we ons ook bevinden. Miljoenen min of meer gezichtloze 'ikken' zullen nu smoel moeten tonen en betoger, activist, demonstrant, stemmer, stokebrand, beschuldiger, pleitbezorger, strijder, voorvechter, verdediger, historicus, deskundige, criticus moeten worden. Je kunt vuur niet met lucht bestrijden. Maar je kunt ook niet voor een vrijheid vechten die ondefinieerbaar is geworden. Deze essays zijn bedoeld voor de lezer die nog steeds nieuwsgierig is naar vrijheid – en het staat de lezer vrij de essays naar eigen inzicht te gebruiken, te veranderen, af te breken, te vernietigen of te negeren!

Zadie Smith

In de wereld

North West London Blues

De laatste keer dat ik in Willesden Green was, ging ik met mijn dochter op bezoek bij mijn moeder. Het was een zonnige dag. We liepen door Brondesbury Park naar High Road. Toevallig was er die dag 'Franse Markt', een ietwat onwaarschijnlijke markt waar Franse spullen worden verkocht, op het voetgangersgebied tussen het restant van de voormalige bibliotheek, Willesden Library (1894) met de fraaie torenspits, en de nieuwe bibliotheek, Willesden Green Library Centre (1989), een gestrand cruiseschip van rode baksteen, een architectonisch monument dat jaarlijks bijna 500.000 bezoekers trekt. We liepen in de zon door de winkelstraat naar het pleintje – naar de markt. Het was geen wandeling door een lommerrijk laantje in een pittoresk dorpje naar een perfect geconserveerd achttiende-eeuws pleintje. Evenmin was het te vergelijken met een bezoekje aan een van de vele boerenmarkten die je tegenwoordig in Londen ziet, ontstaan op punten waar individuele rijkdom hand in hand gaat met een grote belangstelling voor ambachtelijk bereide kazen.

Maar toch was het een gezellig uitje. Op de Franse Markt in Willesden kun je goedkope tasjes krijgen, cd's met ouderwetse jazz en rock-'n-roll, paraplu's en kunstbloemen, snuisterijen, prullen en spullen, die echt niet allemaal Frans van thema of aard zijn. Je kunt er waterpistooltjes krijgen, maar ook stokbrood en bladerdeeggebak, die niet veel meer kosten dan de broodjes bij Gregg's in Kilburn High Road. Je kunt er ook kaas krijgen, maar dan de redelijk geprijsde, makkelijk herkenbare soorten, zoals brie, chèvre en blauwader, alsof de markt vanuit een armoedige Parijse

buitenwijk rechtstreeks over het Kanaal naar Londen is getransporteerd. En misschien is dat ook wel zo, geen idee. Het gaat erom dat de Franse Markt optimaal gebruikmaakt van het betonnen voetgangersgebied voor de bibliotheek. Het is sowieso een ontmoetingsplek, maar vooral op marktdag is het er erg levendig. Mensen slenteren rond, praten met elkaar, kopen kaas of niet. Het gaat er heel gemoedelijk aan toe. Je zou bijna vergeten dat High Road maar een paar meter verderop is. Dat is belangrijk. Als je op de markt bent, ga je niet naar je werk, niet naar school, je wacht niet op de bus. Je bent niet op weg naar de metro of de supermarkt voor de noodzakelijke boodschappen. Je bent niet in de drukke straat waar zich al deze activiteiten afspelen. Je bent er vlakbij, je hangt wat rond in de openbare ruimte, terwijl het juist de bedoeling is van zulke ruimtes dat er niet gehangen wordt.

Iedereen weet dat mensen die voor onbepaalde tijd doelloos in een openbare ruimte rondhangen tot ‘asociaal gedrag’ neigen. En inderdaad, er waren vier zwervers die op een van de merkwaardige uitsteekfels van de bibliotheek een biertje zaten te drinken. Misschien dat ze in een dorp onder een boom hadden gezeten of dat ze al door een boer met een hooivork waren weggejaagd. Ik beweer niet dat ik weet hoe het er in een dorp aan toegaat. Maar hier in Willesden zaten de zwervers op hun betonnen stekje en schoolde de rest van ons zonder gericht doel samen op het liefdeloze betonnen plein, gewoon lekker in de zon, als een soort besloten gemeenschap. Vanaf de plek waar we stonden konden we in de verte de torentjes van de oude bibliotheek zien, en links het victoriaanse politiebureau (1865) en rechts de spookachtige gevel van The Spotted Dog (1893).

Je ervaart hier tenminste nog een gevoel van continuïteit met betrekking tot het verleden. Vast niet zoveel als de inwoners van Hampstead, of als de mensen in van die schilderachtige plattelandsdorpjes, maar ook in Willesden zie je her en der nog sporen van het verleden. Daar zijn we blij om. Wat niet wil zeggen dat we overdreven sentimenteel doen over onze bouwwerken (moet je de bibliotheek zien!) maar we vinden het een fijn idee dat wij, net als ieder ander, recht hebben op een lokale geschiedenis, ook al zijn veel buurtbewoners relatief nieuw en hebben ze verschillende nationaliteiten.

Op marktdag vinden we in elk geval dat onze buurt, met zijn eclectische mix van bewoners en architectuur, de moeite waard is om te behouden en te verzorgen. Eigenlijk wil ik zeggen: het is er gezellig. Maar ja, geen enkele peuter blijft geduldig staan wachten tot haar grootmoeder alle mensen die ze kent in Willesden heeft begroet. Mijn dochter en ik besloten een blokje om te gaan maar dat gaat lastig in een winkelstraat, dus liepen we terug, de passage in waar ook de bibliotheek zit. En daarmee liep ik automatisch terug de tijd in, alleen wilde ik niet mijn dochtertje vervelen met mijn herinneringen: ze is nog te jong om last te hebben van nostalgische gevoelens. Daarom zal ik u er maar mee vervelen. Daar, aan dat bureau, heb ik zitten studeren. Daar, waar vroeger de telefooncellen hingen, heb ik een jongen ontmoet. In die (niet meer bestaande) bioscoop heb ik met vrienden van school *The Piano* en *Schindler's List* gezien en na afloop zijn we in dat (niet meer bestaande) café koffie gaan drinken en kregen zelfs ruzie over kunst, een eerste voorgevoel dat een goedbedoelde film misschien wel iets anders is dan een goede film.

Ondertussen holt mijn dochter uitgelaten door de passage, samen met een peuter die op hetzelfde idee is gekomen. Maar dan verandert ze plotseling van richting en stormt op de Willesden Green Book Shop af, een onafhankelijke boekhandel die de eigenaar huurt van het stadsdeel en die – wat de gemeenteraad van Brent ook mag beweren – een onmisbare buurtfunctie vervult. De boekhandel wordt bestierd door Helen. Helen is een onmisbare buurtpersoon. Ik zou haar onmisbaarheid als volgt willen omschrijven: ‘Geef de mensen wat ze niet wisten dat ze wilden.’ Belangrijke categorie. En het tegengestelde van de populaire slogan van mediamagnaat James Murdoch: ‘Geef de mensen wat ze willen.’ Na dertig jaar met zijn versie van wat goed is voor het volk te hebben geleefd, zijn we daar wel klaar mee. Helens versie is anders en, vanzelfsprekend, kleinschaliger.

Helen geeft de inwoners van Willesden wat ze niet wisten dat ze wilden. Intelligente boeken, vreemde boeken, boeken over het land waar ze vandaan komen en boeken over het land waar ze wonen. Kinderboeken met kinderen erin die tenminste een beetje lijken op de kinderen die ze lezen. Opruiende boeken. Klassieke boeken. Maffe boe-

ken. Populaire boeken. Ze leest veel, raadt dingen aan. Hopelijk hebt u ook een boekhandel in de buurt met een Helen en begrijpt u waar ik het over heb. In 1999 wist ik niet dat ik David Mitchell wilde lezen totdat Helen me wees op *Ghostwritten*. En ik herinner me nog goed dat ik hier een boek van Sartre kocht, omdat ik het toevallig op een plank zag staan. Ik weet niet of ik had geweten dat ik een boek van Sartre wilde als ik het niet op die plank had zien staan – dat wil zeggen, als Helen het daar niet had neergezet. Jaren later hield ik mijn eerste boekpresentatie bij haar in de winkel en toen het daar te vol werd, voornamelijk met mijn moeders kennissen uit de buurt, verplaatsten we het feest naar Helens flat.

Terwijl ik nostalgisch met Helen herinneringen stond op te halen en me afvroeg of ik mijn eerstvolgende boekpresentatie weer bij haar in de winkel zou houden, hoorde ik dat het stadsdeel van plan was om het overdekte centrum met de bibliotheek, de boekhandel, de negentiende-eeuwse torentjes, het pleintje en de richel, waar de vier dronkenlappen zaten, te slopen. Daarvoor in de plaats zouden er luxeappartementen, een sterk afgeslankte bibliotheek, ‘retailruimte’ en geen boekhandel komen. (Steve, de eigenaar, kon de hoge marktconforme huur niet meer opbrengen. Hetzelfde was er gebeurd met zijn Kilburn Bookshop, die na dertig jaar onlangs zijn deuren moest sluiten.) Mijn moeder kwam de winkel binnen, met kazen bij zich. We jammerden met ons drieën over de sloop en de culturele kaalslag die daarmee in onze ogen zou plaatsvinden. Of, als je het van de andere kant bekeek, stonden we daar zinloos te klagen over het onvermijdelijke, als conservatieven die de vooruitgang en het grote geld proberen tegen te houden.

Enkele dagen later zat ik in het vliegtuig op weg naar New York, waar ik een deel van het jaar aan de universiteit doceer. Je zou verwachten dat iemand die ver weg is van huis alleen zijn schouders ophaalt bij slecht nieuws van het thuisfront, maar iedereen die enige tijd in de omgeving van expats heeft doorgebracht, weet dat het omgekeerde het geval is: niemand raakt zo van streek door gebeurtenissen in Rome als de Italiaanse jongen die je op Broadway een cappuccino serveert. Zonder het geruststellende decor van het dagelijks leven is het nieuws het enige waar je je op kunt verlaten, en het nieuws is, per definitie, slécht

nieuws. Je schiet meteen in de stress. Daarom vind ik het ook moeilijk om te bepalen of het nieuws van mijn thuisfront echt zo erg is als het lijkt, en of voorwerpen die van een afstand van 4500 kilometer worden waargenomen vervormd zijn, groter van formaat en anders van kleur. Was het echt mogelijk dat de Labourgemeenteraad een ploeg zware jongens in alle vroegte naar de Kensal Rise Library had gestuurd om er alle boeken weg te halen en ook nog eens de plaquette van Mark Twain van de muur te schroeven? En raken de inwoners van Willesden Green nu zomaar hun boekhandel kwijt en krijgen ze er een afgeslankte bibliotheek voor terug (die ook gebruikt zal worden door klanten van andere bibliotheken in Brent die zijn opgedoekt) plus een lelijk blok met luxeappartementen – met de mededeling dat dit ‘cultuur’ is?

Ja. Dat gebeurt echt. En met minimale inspraak, met intimidatietactieken, geheimzinnigheid en zelfs regelrecht bedrog. De raadsleden bevinden zich ongetwijfeld in een lastig parket: ze zien zich geconfronteerd met forse overheidsbezuinigingen – Brent is extra hard getroffen – maar de huidige situatie is vooral te danken aan het chronische financiële wanbeleid van de vorige Labourregering. En zo schuift iedereen elkaar de zwartepiet toe. De vernieuwingsplannen voor Willesden Green zijn overduidelijk zo lucratief voor de projectontwikkelaars – ze zijn niet eens verplicht om sociale huurwoningen te bouwen – dat je je een beetje een klein kind voelt als je mensen daarop wijst. Maar je moet kind zijn om in de huidige economie nog iets anders te verwachten.

Als je deze zeer lokale verhalen afzet tegen het algemene nationale verhaal ontstaat er een effect dat misschien slechts de zoveelste optische illusie is: spiegeling. In de *Leveson Inquiry*, waarin de ‘gedragsnormen van de Britse pers’ worden onderzocht, kom je precies dezelfde trekjes tegen, alleen dan tien keer uitvergroot. Minimale inspraak, intimidatietactieken, geheimzinnigheid en regelrecht bedrog. Worden de belangrijkste beslissingen in de Britse politiek echt genomen tijdens privé-dinertjes van een piepkleine elite? Waarom stuurt Jeremy Hunt, de Britse minister van Cultuur, Olympische Spelen, Media en Sport, sms’jes naar James Murdoch? En hoe zit het met de vriendschap tussen tabloidmagnaat Rebekah Brooks en premier Cameron die zich voor-

namelijk afspeelt in het pittoreske societydorpje Chipping Norton? Tijdens een eerder buitenlands verblijf, in Italië, las ik vaak op een renaissanceplein aan een Romeins cafétafeltje met stomme verbazing hoe het eraan toeging in de soapopera die de Italiaanse politiek is: afgetapte politici, voetballers en tv-sterren, mediadeals gesloten in achterkamertjes, flagrante belangenverstrengelingen, een dolgedraaide roddelpers, politici volledig in de macht van de kranten. Ik werd altijd een beetje giechelig van *La Repubblica* en plaagde mijn Italiaanse vrienden met het soort problemen dat wij in onze min of meer gezonde Britse parlementaire democratie niet kenden.

Ik geef toe: ik ben onverbetterlijk naïef. Dat zijn de meeste romanschrijvers, hoewel sommige beweren een diep sociaal-politiek inzicht te hebben. En ik ben al helemaal naïef waar het de Britse staat betreft, wat veel mensen, vooral jongere, waarschijnlijk erg grappig zullen vinden. Dat kan ik eigenlijk alleen maar verklaren door, opnieuw, terug te gaan in de tijd. Het is een kort verhaal over schuld – omdat ik de staat nogal wat schuldig ben. Sommigen hebben alles te danken aan de bankrekening van hun ouders. Ik heb alles te danken aan de staat. Simpel gezegd: de staat heeft me naar school gestuurd, mijn been gemaakt toen het gebroken was en me een beurs gegeven zodat ik naar de universiteit kon. De staat heeft mijn gebit (deels) gerepareerd en opvang gevonden voor mijn dementerende oude vader. Toen mijn jongste broer onder een vrachtwagen kwam, heeft de staat zijn leven gered en zijn verbrijzelde rechterhand opgelapt, een procedure die een halfjaar in beslag nam en die op de vrije markt – zo vertelde een arts me – een miljoen pond had gekost. Dat waren de grote dingen, maar er waren ook talloze kleine: mijn gesubsidieerde sportclub en mijn huisarts, mijn schoolmuzieklessen, betaald met dubbeltjes en kwartjes, mijn collegegeld. Mijn ziekenfondsbrilletje op mijn negende. Mijn ziekenfondskindje op mijn drieëndertigste. En mijn buurtbibliotheek. Om de titel van een andere schrijver te pikken: *England made me*. Ik heb het nooit een probleem gevonden om belasting te betalen, want voor mij is dat een manier om een enorme, haast onmetelijke, schuld af te lossen.

Dingen veranderen. Inmiddels heb ik de staat niet meer zo hard nodig als vroeger; en de staat is ook niet meer wat die vroeger was. De

Britse staat doet mee aan de nieuwe mondiale realiteit waarbij winstgevende instellingen en bedrijven worden geprivatiseerd en de eventuele opgelopen verliezen op de overheid worden verhaald. Een proces dat in gang is gezet door een Labourregering en is uitgerold door de conservatieve coalitie onder leiding van David Cameron. Het mooie verhaal van een heilzame verzorgingsstaat, zoals ik hierboven heb beschreven, behoort nu definitief tot het rijk der fabelen: het is niet zomaar naïef, het is een sprookje. Een hele generatie Britten heeft moeten ervaren dat hun verleden in één klap imaginair is geworden en zijn nu gedoemd, als de oude zeeman van Coleridge, om vreemdelingen te vervelen met het verhaal dat ze vroeger gratis aan de universiteit konden studeren en dat er op elke straathoek een door de overheid betaalde tandarts zat.

Deze verhalen vertel ik ook tot vervelens toe. Maar het vervelendst is nog dat ik met mijn pleidooi voor het behoud van bibliotheken door tegenstanders automatisch in de linkse hoek word gedrukt. Pas onlangs ben ik erachter gekomen dat je standpunt over bibliotheken – dus niet over scholen of ziekenhuizen, maar over bibliothéken – een ideologische splijtzwam kan zijn. Ik dacht altijd dat een bibliotheek een van de zeldzame instellingen was waarbij de noodzaak tot behoud en de drang tot vernieuwing – de tegenpolen van onze politieke denkwijze – op natuurlijke wijze samengingen. En trouwens hoe links ben je als je geen partij meer kunt vinden om op te stemmen en als je dankbaarheid jegens de staat is omgeslagen in afkeer en soms zelfs regelrechte angst?

Tegenwoordig voel ik alleen nog enige politieke affiniteit of verbondenheid met het adagium van de oude sociaaldemocraat Tony Judt: ‘We moeten de staat opnieuw uitvinden.’ Maar allereerst moet ik leren om minder naïef te zijn. Het geld is op en de maatschappelijke omstandigheden die Judts generatie kende en die mijn generatie weer van die van Judt erfde zullen tijdens mijn leven waarschijnlijk niet terugkeren, als ze ooit al terugkeren. Dat is slecht nieuws van het thuisfront. Politiek gezien moet links ervoor oppassen niet in de val van het fatalisme trappen. Je kunt op allerlei manieren naïef zijn. Ik citeer opnieuw Judt:

We hebben ons bevrijd van het twintigste-eeuwse denkbeeld – misschien niet universeel maar in elk geval wijdverbreid – dat de staat doorgaans de beste oplossing is voor elk willekeurig probleem. En nu moeten we ons bevrijden van het tegenovergestelde denkbeeld: dat de staat – per definitie en altijd – de slechtst denkbare optie is.

Wat voor soort probleem is een bibliotheek? Het is duidelijk dat een bibliotheek voor veel mensen helemaal geen probleem is, eerder een ouderwets, obsoleet instituut. Als je deze visie verder doortrekt, kom je bij het onwrikbare geloof van de technocraat: als je elk boek ter wereld online kunt inkijken, waarom zou je dan nog behoefte hebben aan de fysieke realiteit? Aanhangers van dat standpunt beschouwen de bibliotheek als een functie in plaats van een verscheidenheid aan afzonderlijke werelden. Maar elke bibliotheek vormt een ander soort probleem en ‘het internet’ is geen oplossing voor alle bibliotheken, het is eerder hun doodvonnis.

Elke ochtend vind ik met pijn en moeite nog een plekje in de overvolle universiteitsbibliotheek waar ik schrijf, hoewel al die studenten net zo goed thuis achter hun MacBook kunnen zitten en daar door Google Books browsen. En Kilburn Library – die eveneens geëxploiteerd wordt door stadsdeel Brent, maar, ondanks zijn naam, gevestigd is in het welvarende Queen’s Park – loopt heel goed en krijgt nu zelfs een grote opknopbeurt. Kensal Rise moet zijn deuren sluiten, niet omdat het geen drukbezochte bibliotheek is, maar omdat hij niet winstgevend is, ondanks het feit dat de vrienden van Kensal Rise Library bereid zijn de bibliotheek op vrijwillige basis draaiende te houden (als All Souls College in Oxford, eigenaar van de bibliotheek, tenminste akkoord gaat). Ondertussen kunnen we wel zeggen dat Willesden Green kapot wordt gemaakt, niet in het minst omdat het stadsdeel de voorkeur geeft aan een lucratieve vastgoeddeal.

Elke bibliotheek heeft zijn eigen karakter en clientèle. Sommige richten zich voornamelijk op kinderen of scholieren, of op het algemene publiek, andere staan voornamelijk vol met papieren boeken, microfiches of gedigitaliseerd materiaal of hebben een café in de kelder of een markt voor de deur. Bibliotheken redden het niet ‘omdat het biblio-

theken zijn'. Verwaarloosde bibliotheken raken verder verwaarloosd en dat vormt op den duur een excuus om ze te sluiten. Goedlopende bibliotheken zijn drukbezocht omdat wat een goede bibliotheek te bieden heeft niet makkelijk elders te vinden is: een overdekte publieke ruimte waar je niets hoeft te kopen om er te mogen verblijven.

In de moderne staat zijn er maar weinig plekken waar dat kan. De enige andere ruimte die me te binnen schiet is die waarvoor je in een almachtige schepper moet geloven om lid te kunnen worden. De meest voor de hand liggende reden waarom de vrije markt niet de oplossing is voor het voortbestaan van bibliotheken is omdat bibliotheken de vrije markt niets opleveren. Maar in dit tijdsgewricht moet je voor de hand liggende dingen steeds herhalen. Er zijn nog maar weinig instituties die zo exact voldoen aan Keynes' definitie van dingen die alleen de staat bereid is op zich te nemen. Bovendien kan de bibliotheekervaring niet online worden gereproduceerd. Het gaat verder dan gratis boeken. Een bibliotheek is een ander soort sociale werkelijkheid (de driedimensionale soort) dat alleen al door zijn bestaan aantoont dat een systeem van waarden weinig te maken heeft met geld.

Ik geloof niet dat de argumenten voor het behoud van bibliotheken per se ideologisch of moreel van aard hoeven te zijn. Ik ben het zelfs wel eens met mensen die zeggen dat ze niet eens logisch hoeven te zijn. Volgens mij is het voor de meesten een kwestie van emotie. Geen logos of ethos, maar pathos. Dit is geen kleinering: emotie heeft ook een plaats in ons politiek beleid. We zijn mensen, geen robots. De mensen die tegen de sluiting van Kensal Rise Library protesteerden houden van die bibliotheek. Ze stonden open voor elke oplossing, of die nu van links of rechts kwam, als hun bibliotheek maar open kon blijven. Ze waren bereid om als gekken te participeren aan de Big Society van Cameron en alles te doen om die bieb overeind te houden. Een bibliotheek is een maatschappelijke verworvenheid die voor iedereen belangrijk is, ongeacht je politieke kleur. Alles wat de vrienden van Kensal Rise en Willesden Library en andere vergelijkbare nutsvoorzieningen zeggen is: koester deze instellingen. We snappen dat er weinig geld is, we begrijpen dat er prioriteiten gesteld moeten worden en dat de Franse Markt of een plaquette van Mark Twain iets anders is dan

ziekenhuisbedden of een docententekort. Maar bibliotheken maken wel een belangrijk deel uit van onze sociale werkelijkheid en zijn een van de weinige plekken waar men nog niet uit is op je ziel of je portemonnee.

Nu de verliezen van particuliere ondernemingen mede gedragen moeten worden door een toch al worstelende samenleving, is het niet meer dan redelijk dat we openstaan voor de wensen en behoeften van de burgers wat betreft de openbare ruimte, toegang tot cultuur en milieubescherming. ‘Maar ik kom nooit in een bibliotheek!’ zegt meneer Nietvanmijnbelastingcenten in de ingezondenbrievenrubriek in de krant. Dat zal best, meneer. Maar vorig jaar hebben de Britse bibliotheken ruim 300 miljoen bezoekers ontvangen en dat ondanks de verwaarloosde staat waarin de meeste verkeren. In Noordwest-Londen zijn de inwoners zelfs bereid de straat op te gaan en een menselijke keten te vormen voor de ingang van hun bibliotheek. Mensen nemen de moeite lange krantenartikelen te schrijven waarin ze de bibliotheek ‘verdedigen’. En elke keer moeten ze zich herhalen. *Behoud onze bibliotheek. Wij houden van onze bibliotheek. Mag onze bibliotheek openblijven?* We moeten het gesprek over bibliotheken gaande houden. We moeten soebatten, als kinderen. Is het echt zover gekomen?

Naschrift: niet lang nadat dit stuk in *The New York Review of Books* was verschenen, ging zowel de bibliotheek als de boekhandel tegen de vlakte. Maar de collectieve protesten sorteerden wel effect: op de plek van de oude bibliotheek verrees een nieuwe. Een bibliotheek met minder boeken weliswaar, maar een bloeiend trefpunt van studenten, ouders met kinderen en leesfanaten, met op de eerste verdieping een prachtig, kleinschalig buurtmuseum, dat een paar honderd vierkante meter kostbare winkelruimte van de projectontwikkelaars heeft afgesnoept.